

ANTAL BALÁZS

Szorongás

Amikor elszánta magát a lánykérésre, Sztoj Tamás odaadta a naplóját a választottjának. Vagyis tehát Margó Andrea még nem volt a menyasszonya, de ő már úgy tekintett rá, és a teljes bizalmát belévetette. Azt gondolta, kész leélni a lánnyal az egész életét. Szerette volna, hogy Andrea mindenestül, ahogy van, megismerhesse őt, titkaival, gondolataival, érzéseivel együtt, hogy felkészülhessen megfelelni a kérdésére, amikor elébe áll.

Sztoj ekkor harmincnégy éves volt, Andrea még nem egészen tizenkilenc. Sztoj a bányában dolgozott, Andrea a tanítóképzőt kezdte meg épp. Sztoj a lány szüleivel tartozott egy korosztályba, alig pár évvel volt fiatalabb az apjánál, akivel együtt dolgozott a fejtés frontvonalában, mióta a bányavállalaton belül átvezényelték egy lezárt táróból. Egy brigád-összejövetelel ismerkedett meg a Margó családdal, nem sokkal azután, hogy az apával ezen az új helyén összekerült. Egyből felfigyelt a nagyobbik lányra, az akkor a gyermekkorából még éppen csak kinőtt Andreára. Ez két és fél évvel a naplók átadása előtt történt. Sztoj megfontolt, visszafogott, takarékos, rendszeres fiatalember volt. Abban az időben már régóta ő tartotta el idős, özvegy édesanyját, tartotta fenn a háztartást, a házat. Nem olyan fajtának ismerte magát, aki felelősségéről megfélemedkezve nők után szaladgál. Az ilyen fiatal lányokról nem is beszélve. Megnézni megnézte ugyan őket. Időnként fantáziált is róluk. De aztán kihullottak belőle. Andrea azonban nem.

Sztoj kamaszkora óta vezetett naplót. Nem tudta volna megmondani, miért, mert egyedül az iskolában hallott ilyesmiről, élő emberről, akit ismert, el se tudta volna képzelni, hogy ezzel foglalkozik. Egyszerűen csak hozzáfogott, és aztán nem hagyta abba. Mire Andreával megismerkedett, már rengeteg füzetet teleírt. Az évek során, miközben roppant szűkösen, szigorú anyagi és időbeli beosztás szerint élt, hajnalban kelt a buszhoz, késő délután szállt le róla, vagy éppen fordítva, amikor éjszaka járt, és ősztől tavaszig csakis sötétben látta a házuk környékét, a munkáskolóniát, szóval ezek alatt az évek alatt a naplóírás jelentette számára a kikapcsolódást, a csöppnyi, soványka magánéletet. Amelynek a helyébe lépett valósággal. A szükséges felül éppen csak annyit költött, amennyibe az írószer meg a füzet került. Ennyi luxust engedett meg magának. Ezekbe a füzetekbe kendőzetlen és kíméletlen őszinteséggel és nyersséggel írta bele életét, gondolatait, vágyait, érzéseit, álmában látott álmait. A papír mindent elbírt, és mélyen hallgatott mindenről, ha a fedellet behajtotta Sztoj. Nem szándékozott megmutatni soha senkinek, amit leírt. Noha nem is gondolta titoknak. Hanem egyszerűen csak olyasmi magánügynek, ami nem tartozik rajta kívül senkire. Talán csak majd a feleségére. Ha nagyon akarja. De még

nem volt felesége, és nem is gondolt életében mindaddig egyszer se nősülésre, ameddig meg nem ismerte Andreát.

Ami azt illeti, sokáig azután se még. Sztoj nem vette komolyan azt, ami a maga csöndes, szívós kitartásával készülődött valahol mélyen benne. Ami máris történt. Nem figyelt oda rá. Igyekezett kizárni magából. Megismerkedésükkor a lány pontosan fele annyi idős volt, mint ő, igazából még a kamaszéveiben járt. Bár nem ment ritkaságszámba, hogy az ilyen korú lányok akár már férjhez is menjenek, ám Sztoj mást gondolt a dolgról. Sehogy sem tartotta rendjén valónak a maga érdeklődését. Azt gondolta, meglelte a régóta sejtett, keresett hibáját. Méghozzá nem is valami kicsi hibát. És ha már felfedezte, nem fogja hagyni, hogy eluralkodjon rajta. Ha nem tudja elfojtani, akkor sem táplálja hiú reményekkel, hagyja, hogy éhen pusztuljon magától. Ám sehogy se pusztult éhen. Valami kis megemészteni való ugyanis akadt folyton.

Ott voltak a május elsejék, a brigádkirándulások, a bányásznapiak. Azokon túl pedig az apa időről időre elhívta magukhoz disznóölésekre. Kérte az ő és még pár másik ember segítségét a brigádból a ház tatarozásakor, a garázs tákolásához, betonozásnál. Nem is annyira a segítség kellett, hanem a társaság. Bár így gyorsabban is lehetett haladni. Sztoj nem bánta, szívesen ment. Olyankor látta Andreát. Leghosszabb ideig a közös étkezések alkalmával. Ám beszélgetésről ilyenkor szó sem lehetett. Vagy csak olyanról, amelyet egy felnőtt folytathat egy kamaszlánnyal. Az apa barátja a barátja lányával. Talán még annál is visszafogottabbról. Másra se mód, se alkalom, se idő nem került. Vagy ha még került volna is, munkált Sztojban valami keserű félsz. Feszélyezte, hogy ilyenkor többnyire piszkos kézzel, szutykos ruhában kellett nekifogni. A kenyeret harapni, a levest szűröcsölni. Kanalat, villát marokra kapni, a kést nem ismerni. Tele szájjal beszélni, a sört felbőfogni. Ahogy bányászok között szokás. Hogy ilyenkor ő maga is ilyen.

Pedig addigra már épp elég régóta írogatta feljegyzéseit váltott füzetébe ahhoz, hogy tudja, akit a bányában ismernek, az nem ő. Ő az, amit a füzetébe leír. Ő olyankor igazán az, aki, amikor szögbe akasztja végre a busz olajszagától bűzlő, katonakorából maradt oldaltarisznyáját, és nekivetkezve az éjszakára, asztalhoz ül, hogy a füzetéi fölé görnyedjék. Vagy amikor hajnalban még az előző napiba beleír a sűrű, üresen ivott kávé mellett. Esetleg új bejegyzésbe fog máris. Mert mondjuk rögzíteni akarja álmát, mielőtt a semmiségbe illan át. Ez a valaki sokkal inkább ő volt. De ezt rajta kívül nem tudta más senki. Még az anyja sem. És nem is gondolta, hogy bárki-nek meg kéne tudnia. A valóságos énjével ugyan mit is keresne itt?

A valóságos énjében pedig addig rágta és fúrta magát mind előre, a napfény felé az a valami, amiről olyan sokáig tudomást se akart venni Sztoj, amíg a bányabéli Tomin is majdcsak át nem rágta már magát. Fegyelmet erőltetett a szavaira, a gondolataira. Ahogy mindig. Ott volt a korkülönbség, hogy a lány kiskorú, de még mindehhez hozzájött az is, hogy az apával barátságban állt. Ez pedig együtt már mindenképpen sok volt. Az apa háta mögötti közeledést Sztoj teljességgel kizárta,

szemtől szemben pedig felvállalhatatlannak tetszett számára az egész. Arra gondolt, ő mit is tenne, hogyha lenne egy lánya, s egy a bizalmában álló, magával egyidős emberről megtudná, hogy a korkülönbség dacára forgat valamit a fejében az ő lányával kapcsolatban. Hogy egész idő alatt, mióta ismeri ezt a bizalmában álló valakit, annak az ő kiskorú lánya járt az eszében. Hogy az ő lányára fájna a foga egy ilyen idősebb trógernek. Persze nem tudta, milyen, ha az embernek van egy lánya. Arra se nagyon emlékezett, milyen, ha apja van valakinek. És végképpen keveset tudott két ember szerelmi kapcsolatáról. Csak a bányászokról tudott sokat és sokfélét, meg a gyári munkásokról. Esetleg a busz- meg a teherautó-sofőrökről még. Az öregekről. Akik a telepen körülvették, mialatt felnőtt.

Kemény vívódását felfogta a papír éjjel, és mikor összecukta a füzetet, mintha kitépte volna magából a lapot, amelybe kinyitva belevéste, hogy már ott volt bezárva a borítófedelek közé. Érezte, megzavarodna, ha nem írhatná ki magából mindezt. Hogy egyetlen napot sem bírna ki enélkül. Ám ha a napot kibírja, az már jó, mert a nap végén úgyis kezdheti az írást megint. Sztoj nem járt el otthonról sehova. A régi barátai mind családot alapítottak már, az asszony nevelésével foglalták le magukat. A gyerekekével, persze azt mondták. Legfeljebb a kocsmába jártak, arra meg Sztoj nem akarta elkölteni a nehéz keresetét. Ha ugyan nem költöztek el, mint a három nővére, akik az ország messzi-messzi szegleteiben éltek a családjaikkal. Az anyja negyven évvel volt idősebb, mint ő, nehezen mozgott, zavarosan beszélt, már nem ugyanazt a társalgást folytatták, amikor este vagy hétvége egy asztalhoz ültek. Még ha egészen másmilyen is lett volna a viszony kettejük között, most ezt már akkor sem lehetett volna vele megbeszélni. Sztoj most kezdte csak megérteni, miért is ír. Hogy már réges-rég megvan a terápia minden bajára. És ez sokat segített rajta. Enélkül sose jutott volna túl a holtpontra. Még így is két évig tartott.

Miután Andrea betöltötte a tizennyolcat, Sztoj végül is az apa elé állt. Azután betegszabadságra ment. Azalatt egyszer csak azt írta le az akkori füzetébe, hogy nem csak az ő kettejük barátsága forog kockán, hanem, amire korábban nem is gondolt, az ő egész helyzete a munkatársak között. Nem csak az nem mindegy, hogy az Andrea apja mit gondol, hanem az sem, hogy mit és hogyan mond el a többieknek odabent mindabból. És hogy tulajdonképpen ez akár a munkahelyébe is kerülhet. Ami persze csak egy újabb áthelyezést jelentene egy másik tárnába, esetleg másik bányába, volt épp elég belőlük, de akkor is. Az ilyesmit, ha bárki kérvényezi, meg kell indokolni. Az pedig nem fog szépen kinézni, bármelyikük is írja meg, akár ő, akár az Andrea apja. Ám ha nagyon rosszul sül el a dolog, azt mindenhol megtudják úgyis azonnal. Dermedten ült a telefirt papír fölött Sztoj, nem értette, mért nem jutott ez korábban az eszébe. De amikor újra munkába állt, az apa azt mondta, ő nem ellenzi a dolgot. Hogy minden a lányán áll. Sztojnak nagyon nagy kő esett le a szívről.

Akkor kezdődött el a tulajdonképpeni udvarlás. Sztoj még a naplója számára sem tudta visszaidézni, milyen szavakkal közeledett elsőre Andreához, mikor szabad utat kapott. Pedig aznap este is, hogy megvárta a gimnázium előtt, és elhívta a

bisztróba Andreát, szokás szerint, amint hazaért és pár szót váltott az édesanyjával vacsora közben, nekiült írni. Korábban már előre megfogalmazott a füzetében pár olyan mondatot, amelyek jó nyitásnak tűntek. Mármint új nyitásnak. Éppen ezt kellett annak a pár mondatnak elmondania. Hogy ezentúl másképpen találkozzanak. Hogyha nincs benne máris olyasmi, ami taszítaná a lányt, akkor nézzen rá ezentúl másképpen, nyitottan, nagyon nyitottan, mármint a másfélére is nyitottan, mint ami volt addig. Több ennél nem is kell. Nem tanulta be egyik változatot sem, mert az önmaga előtt is mesterkéltnek tűnt volna, utólag viszont aláhúzta, amelyik legközelebb eshetett ahhoz, amit mondott. A lényeg úgyis az volt, hogy a lány szerinte jól fogadta.

Ez tavasszal történt. Andrea az érettségire készült, aztán a felvételire. Nem maradt igazán sok ideje, és Sztojnak esze ágában sem volt többet kérni tőle. Tudta, hogy ezekbe az ügyekbe nem rondíthat bele. Megelégedett azzal, amennyi jutott. Egy pár délutáni óra némelyik hétköznap, és néhány délelőtti hétvégente. Azalatt szigorúan betartotta a szülők kéréseit. Időre mindig hazaérték, és csak lassan és óvatosan hajtott, ha a lány mögötte ült a kismotoron. És soha semmi olyasmit nem kezdeményezett, amit az apa előtt nem mert volna utólag bevallani. Ami azt illeti, olyat se, amit bevallhatott. Mikor a vizsgák lementek, tulajdonképpen akkor sem került több idő nekik kettejüknek egymásra. Mert attól, hogy Andreának már lett volna, Sztojnak még nem. Sőt, a munkán túl is, tavasszal, nyáron mindig akadt tenivaló a ház körül. Azzal a néhány jószággal, amihez az anyja ragaszkodott. A kiskerttel. Noha őt az Andrea szülei már ismerték, ő egyelőre nem akarta bemutatni az anyjának Andreát. Vagy talán Andreának az anyját, nem is tudta egészen eldönteni. Ezzel akkor szembesült, amikor beleírta a naplójába. Egy kicsit megállt a mondat fölött tanakodni. Azután írt tovább. Megijedne Andrea attól, hogy ez mégis mekkora tétet jelent, magyarázta, és hogy nem szoktak ráijeszteni a lányokra ilyen korán még ilyen komoly dolgokkal. Nincsen itt annak az ideje még.

Abban az évben a bányavállalat a veszteségei miatt kérte a műszakokat, hogy csak minél kevesebben menjenek el többhetes nyári szabadságra. Az Andrea apja ment, azzal a kimondott szándékkal, hogy még utoljára együtt nyaraljon mindkét lányával a család. Így aztán, bár Sztoj maradt, még csak a nővéreihez sem tudott elutazni az anyjával, pedig abban az évben ők következtek volna, a nyár közepén kiesett két hét a közeledésükből. Andrea apja azzal vigasztalta, hogy majd jövőre behozzák. Mármint Andrea és Sztoj együtt. De persze Sztoj tudta, hogy mindez nem olyan fontos most még. Neki másféle dolgok jártak akkor már az eszébe, amik a jövő nyárnál egyelőre sokkal inkább számítottak.

Sztoj beszámolt a naplójának arról, hogy a rövid idő alatt, amennyit addig úgyahogy együtt töltöttek, vendéglőkben, a moziban, kerthelyiségekben, néhány rövid kiránduláson, minden várakozása beigazolódott. Jó gondolkodású, mély érzésű lánynak ismerte meg Andreát, akiben nyoma sincsen gőgnek, flegmaságnak, kapzsi és mohó vágyakozásnak, hogy mindent megkapjon. Éppenséggel Andrea még azt is

meggondolta, amit Sztoj akart kifizetni, hogy érdemes-e arra költeni egyáltalán. Szóval takarékosnak is bizonyult. Komolynak, aki mégis bármikor nevetni kész, minden apróságnak szívből tud örülni. Nincs benne semmi megijátság. Kedves, figyelmes, előzékeny, gyöngéd. És minden ízében gyönyörű, még a mozdulataiban is. Vagyis egészében olyan, amilyennek Sztoj elgondolta. Talán ezért is határozta el magát gyorsan. Hogy nincsen mire várni. Mármost a maga részéről. Andrea mindenben pont megfelelő neki. De tudta, hogy nem csak az ő részéről vannak elvárások, és azt is tudta, hogy Andrea számára ő éveken át az apa barátjaként létezett. Olyasvalakiként, aki szóba se jöhet saját maga személyes viszonyrendszerében. Aki másik világhoz tartozik. És hogy ennek a megváltoztatására egész biztosan jóval több idő kell, mint igazolni a várakozást. Sztoj türelmes ember volt. Csak éppen már azt is végigrágta addigra, hogy neki az udvarlásra semmiképpen sincs annyi ideje, mint az Andrea korabeli fiúknak.

Eljött az ősz. Andrea megkezdte főiskolai tanulmányait egy másik megyében. Kollégiumba költözött. Olyan messze, hogy Sztoj oda nem tudott elmotorozni a műszakok között úgy, hogy visszaérjen és pihenhessen is. A benzinköltségről nem is beszélve. És busszal se lehetett megjárni normális időben az utat. Úgyhogy az addig is eleve kevés idő még inkább összezsugorodott a hétvégékre. Amikor amúgy az egész család igényt tartott Andreára. Nem akart betolakodni ebbe a családi életbe Sztoj semmiképp sem. A kollégiumba való költözködéskor felajánlotta a segítségét, de az apa azt mondta neki, hogy ezt idén utoljára hadd tegye meg még ő. Aztán már Sztojé a pálya. Mindebből Sztoj megértette, túl azon, hogy az apa oldalkocsis motorjával ez könnyebben ment, hogy neki a család mellett ki kell várnia a sorát. És ki is várta ezeken a hétvégeken. Aztán amikor a sor végre rákerült, és az új élményeiről kérdezgette Andreát, a lány olyasmiket mesélt neki a főiskoláról, az ottani életről, egyáltalán, a városról, amely gyárakkal meg bányákkal nem, de történelmi nevezetességekkel annál inkább büszkélkedhetett, melyekről neki fogalma sem volt.

Sztoj nem végzett különösebb iskolákat. Kiskorától félárván nőtt fel, igyekezett minél előbb munkába állni, hogy özvegy édesanyján most már ő segíthessék, mert a hamar férjhez ment és elköltözködött nővéreire nem számíhattak. Bár egyáltalán nem volt ritka, hogy kétkezi munkás férfi értelmiségi nővel alkosson családot, Sztoj egészen másképp látta a helyzetet. Naplójában jó előre számot vetett azzal, hogy Andrea fejében megfordulhat a szabadulás gondolata. A szabadulás a bányatelep és a gyárváros világából, az itteni emberek, a munkások közül. A szabadulás, amiből a kollégiumban most ízelítőt is kap. Hogy élhetne jobban is, máshogy is, könnyebben is, mert az sem bűn ám. Élhetne olyan valakivel, akivel este a családi asztalnál nem csak az elivott, elszórt pénzről lehet vitázni, nem csak a bányáról meg a műhelyről meg az üzemi férfitársaság ízléstelen durvaságairól lehet beszélni. Amik egy másféle, talán jobb fajta, de mindenképpen finomabb ember világát végső soron mégiscsak lehúzzák. Hanem például könyvekről, filmekről, talán még színházról is. Vagy bármiről, ami őt érdekli. Hogy jó lenne, ha az a másikat is érdekelné, ha az a másik

számára sem lenne értelmetlen és érdektelen ostobaságok sora. És ha az a másik olyan lenne, akit a tanár kollégák előtt sem kell szégyellni. Nem csak előbb, de utóbb sem. Sem a ruháját, sem a körmét, sem a szájszagát, sem a szava járását.

Sztoj felmérte, hogy nagyon hamar meg kell győznie arról Andreát, hogy ő nem olyan ember, mint a többiek itt az ilyesmi telepeken, nem olyan, mint az Andrea apja félék. Felmérte, hogy meg kell győznie, mielőtt az eddigi közeledés most egyszerre távolodásba váltana. De egyáltalán nem látta, ha előre nézett a jövőbe, hogy mikor is lesz erre mód. Így merült fel benne kósza gondolatként az ötlet, hogy a naplót kellene a lánynak megmutatnia.

Az apával különben ezalatt megváltozott a viszonyuk. Nem tudtak valahogy az új helyzettel mit kezdeni. Amilyen szövegelés ment a fejtésen a férfiak között a családról, a feleségükről vagy az anyósukról, onnan nézve nem is lehetett mást várni per sze. Előre le is írta Sztoj, hogy az ő barátságuknak mindenképpen lóttek. Az ember egészen mást és máshogy mond annak, aki a barátja vagy a haverja, mint annak, aki a vőjelöltje. Sztoj azt is megértette, hogy még ha nem is lesz ebből a vőjelöltségből végül is semmi, akkor sem fog már különkülön festeni az ő kettejük dolga. Vagy legfeljebb csak nagyon sokára. Főleg, hogy őneki most aztán egészen másra kell tartogatnia az erejét és a kitarását.

Éjszakánként meghányta-vetette magában, hogy a naplója egyszerűen nyers ahhoz, hogy megmutassa. Másfelől azonban az ismerkedés több lépcsőfokát is átugorhatják, ha a lány elolvassa. Olyan lépcsőfokait, amelyekre évekre telne különben felérni ezekkel a hétvégi találkozásokkal. Ha viszont magával viszi a füzeteket a kolleghiumba, akkor talán hétközben sem feledkezik meg óróra. Mikor pedig különben idegen nővel és férfival van vasárnap estétől péntek délig. Ám ha odaadja neki a füzeteket, azzal ki is adja magát. Nem azért születtek a naplók, hogy azt valaki más elolvassa, különösen nem olyan, aki lehet, hogy senkije sem lesz végül. Ám ha így haladnak, tényleg nem is lesz Andrea senkije sem.

Rohantak a hétvégék, vánszorogtak a hetek. Ő hozta-vitte busztól buszig pénteken és vasárnap az apa oldalkocsis motorján. Ennyit haladtak előre. De a naplójában már sokkal messzebb szaladt. És csak valamikor októberben írt arról, hogy soha nem beszéltek még szerelemről. Néha megérintették egymás kezét. Nagyokat nevettek. Mindaddig még nem csókolták meg egymást. Az örökké visszafogott, egyedül írás közben felszabadult Sztoj Tamás nem azt kérdezte a naplójában, hogy miért nem, hanem azt, hogy akkor vajon ő mire is alapozza a reményeit? Összeviszva jutottak az eszébe a dolgok, le is írta, hogy nem tud következetes lenni. Még csak azt se mondták ki egyikken se, hogy mondjuk együtt járnak, vagy együtt vannak. Vagy bármi. Éppen csak nincsenek mással. De miért is mondták volna ki, hogy együtt vannak, ha egyszer nincsenek együtt igazán? Hogyan is lehetnének, ha egyszerűen nincsen rá elég idő, hogy Andrea megismerje őt annyira, hogy eldönthesse, szeretne-e egyáltalán ővele lenni?

Aztán egyszer csak azon kapta magát, hogy örülten keres és kutat, előpakolja a régi füzetait a szekrény aljából, felüti a poros oldalakat, hajt, lapoz, visszalapoz. Olvas. Soha azelőtt nem tett még ilyet. Nem nyitotta ki egyetlen füzetét sem, amelyet teleírt és aztán elrakott, nem olvasta vissza egyetlen korábbi feljegyzését sem. Legfeljebb a legutolsót. Vagy ha valami régebbi eseményre akart visszatérni, hogy hogy is volt – azt is csak az aktuális füzetben. De hogy a naplóját, mint egy könyvet, amelyet valaki más írt, olvasni kezdje, ilyesmire soha nem is gondolt. És most meg egyszerre nyakig volt benne mégis. Még nem tudott róla, de már azt kereste, hogy mit lenne érdemes megmutatni mindebből Andreának. Csak akkor értette meg, amikor leírta, hogy ezért olvas.

De azt később sohasem írta le tisztán, őszintén, nyíltan és egyenesen, és így aztán nem is fogta fel és nem értette meg, hogy egyszer csak ez is megváltozott, és ő már jó ideje másvalamiért bújjá, mint valami megszállott, a saját füzetait. És attól kezdve ennek a házassági tervnek a története is irányt váltott. És ő az előbbivel együtt az utóbbit sem vette észre.

Az első két füzetet majdnem találomra választotta ki. Csak majdnem, mert azért nagyon is végigragta a dolgot, de többről is úgy látta, hogy elsőre jók lehetnek. Ezek között nem tudott végül dönteni, és fogott közülük kettőt csak úgy. Egyet még igen régről, s egy másikat sokkal későbből, de még mindig korábbról, mint ahogy megismerte a lányt. Az első füzetek macskakaparását nem is nagyon tudta kibetűzni ő maga sem, így azok nem jöhettek szóba. Aztán idővel, minden bizonnyal a gyakorlás miatt, olvashatóbbá vált a kézírása. Csak éppen akkor meg az volt a baj, hogy gyakran se füle, se farka szöveg állt a lapokon. Hogy egy-egy eseményt, amely az emlékezetéből azóta kihullott, sehogy sem sikerült megértenie a saját szövegéből. Fel nem foghatta, hogy mit akart leírni akkor valamikor, annyira zavaros iromány került a papírra. Nem beszélve a szegényes szókincsről, a pongyola stílusról, a helyesírási hibákról. Ezeket megint nem volt értelme megmutatni. De aztán később, fedezte fel az olvasás során, megtanulta kereken, érthetően, szabatosan kifejezni magát. Egy idő után már az is látható eredményt hozott, hogy utánanézett a szavak írásmódjának. Pedig mennyire sajnálta a pénzt a szótárra. Szabályosan a szájától vont a ételt, hogy megvehesse. Most látta csak igazán, hogy megérte.

Azon a hétvégén szánta el magát, amelyre csak két hét múlva következhetett újabb, mert tanulmányi kirándulás volt esedékes a közbeesőn. Azelőtt egyetlen szóval sem említette Andreának, hogy naplót írna. Felkészült bizonyos kérdésekre, amikor beállított a füzetekkel. De Andrea egyet sem tett fel. Ránézett nagy, komoly, gyönyörű szemével, amelyekben szokatlan érettség, visszafogottság tükröződött, bizalom és megbízhatóság. Ez a nagyon fontos szó, a bizalom jutott eszébe az elsők között mindig Sztojnak róla, mikor csak látta. Amikor távol voltak, akkor azonban nem feltétlenül ez. Ezzel pedig az volt a baj, hogy azokban az időkben igencsak ritkán látta. Nem voltak előtte azok a szemek, ahogyan ránéznek, fölfelé sandítva, mert Sztoj nőtt magasabbra, sem az, ahogy Andrea bólint. Csak a füzetek voltak előtt-

te. A kihajtott oldalak. Gyakran már a vacsorát sem fogyasztotta el, és az édesanyjának is csak beköszönt, majd azt mondta, annyira fáradt, hogy azonnal lefekszik. És néha valóban le is feküdt, de valamelyik régi naplójával a kezében. És akkor is felkelt később a mostaniba beleírni. És aludni nem, vagy csak alig aludt, akár ágyban érte a hajnal, akár nem.

Miután a füzeteket odaadta, már aznap este rettentő nyugtalanság vett rajta erőt. Nem beszéltek két szót se az egészről. Sztoj csak annyit mondott a lánynak, hogy azt szeretné, ha ezeket elolvasná. Amire Andrea rábólintott, hogy jó. Legalábbis nyilván azt jelenti a bólintás, a ragyogó szemek hunyorgó kacsintása. Sztoj azt kezdte forgatni magában, vajon mit fog majd megérteni. A kettejük jövőjére nézve ebből a két füzetből semmit nem hámozhat ki. Csak a Sztoj múltjából valamennyit. Talán mély dolgokat is. De azért még nem túl mélyeket. Azokat majd az ezutániakból. Amennyiben persze nem okoz Andreának már ez a kettő is csalódást. Sztoj máris izgatottan kereste, melyikkel folytathatná. Közben pedig arra is rájött, hogy az ő számára sem érdektelen az olvasás, a saját naplói olvasása. Ez a legjobb módja annak, hogy megértse saját maga is, hogy ki ő, milyen út vezetett idáig – és hogy egyáltalán, hová. Most úgy hitte, a naplóiból mindezt megértheti.

Az olvasás során szembesült Sztoj azzal, hogy az események rögzítése mellett hánszor nekifutott annak, hogy maga magának megpróbálja elmagyarázni létét, lényét, gondolkodásmódját, egész természetét, és azt, hogy miért is ír. Minden egyes újabb próbálkozás láthatóan messzebbre jutott az előzőeknél. Felelősségteljesebb volt, érettebb, belátóbb. De egyik sem volt az igazi még. Nyilván elválaszthatatlanul attól, hogy közben ő maga is, aki írta, érettebb és felelősebb és belátóbb gondolkodású lett annál, aki a korábbi feljegyzéseket rótt a lapokra. De még mindig nem biztos, hogy olyan, amilyennek lennie kéne. Kezdte rajtakapni magát, hogy a régebbi naplókat író önmagát úgy nevezi gondolatban, hogy: Ő.

Kemény két hét volt. A kimaradt péntek estén és egész szombaton meg vasárnap azon töprengett végig, hogy vajon hol tarthat most az olvasással a lány. Vajon végigragta-e már az első füzetet? Vajon érdekesnek találja-e? Tépelődött, hogy talán csalódást okoz azzal, hogy a naplók még olyan koránról valók. Hogy nincsen is benne szó kettejükről, a lány iránt érzett érzéseiről, a közös jövőt gondoló gondolatairól. Meg hogyha azt a kettőt egy olyan valaki írta, akit Sztoj is úgy nevez öntudatlanul, hogy ő, nem lett volna-e jobb legalább egy olyan füzetet is odaadni, amelyet már az én írt. A mostani. Aki mindezeket végiggondolta és leírta.

Azután eltelt a második hét is, és Andreától semmiféle megjegyzést sem kapott a naplóiról. Andrea ugyan egyszer belekezdett, de akkor ő maga emelte fel a mutatóujját, hogy csendre intse. Oda is érintette az ajkához, mert mégis mondta volna. Akkor ért hozzá a szájához először. Igaz, csak arra gondolt, hogy kinéz a szobából, nincs-e ott más is, aki hallja. De Andrea minden bizonnyal úgy értette, hogy egyáltalán semmit se mondjon, mert aztán már egyáltalán semmit sem mondott. Ő meg erre csak akkor jött rá, amikor a lány elutazott megint, és megpróbálta összegezni a

történeteket. Olyan keveset néztek egymás szemébe. Felidézni pedig nem ment. Pontatlanul írta le a szeme és a haja színét is a naplójába. És teljesen megfedkezett róla, hogy ő fojtotta bele a szót.

Azonban azt már annál pontosabban és keresetlenebbül írta le alig két nappal később, hogy biztosan el se olvasta. Hogy biztosan bele se kezdett. Hogy fel se ütötte még. Pedig addigra adott neki két újabb füzetet is.

Ha később az ekkor született feljegyzéseit is átolvasta volna még, minden biztonnal észreveszi, hogy már szinte semmi másról sem írt, csak az olvasás élményéről, önmaga megértésének kétségbeesetten erőltetett kísérletéről és az Andrea olvasásával kapcsolatos várakozásairól és kétségeiről. Ezekkel külön-külön is teleírt oldalakat. Bár teljesen összefüggtek. De például Andreáról az olvasásán vagy a nemolvasásán túl nem is. A tényleges találkozásai egy-egy sornyi megjegyzésre rövidültek. Vagy az édesanyjáról is alig. Pedig ágynak esett, és egyre többször kellett átmennie hozzá az éjszaka folyamán, hogy inni adjon neki, vagy kitámogassa a mosdóba. Hetek teltek el így, mire először beleírta a naplójába, hogy az anyja beteg. És azok alatt a hetek alatt az asszonyt orvos se látta. Ha később elolvasta volna az ekkori jegyzeteit, talán láthatta volna magát, amint a szakadék felé rohan. Lett volna elég mondat, amelyben felismerje. Évente két spirálfüzetet írt tele eleinte. Néha hármat is. Azután eljutott a négyig. Nem sokkal később a hatig. Most meg már kéthetente kellett újat kezdenie, mert a régi betelt. És azt még mindig nem írta le, hogy mondjuk beteges, amit csinál.

Nem vette észre, hogy megállás nélkül, dühösen és haraggal telve ír. Sőt, éppen hogy könnyűnek és szabadnak érezte magát, ahogyan többször le is írta. Mert hiszen annak kell lennie, ha éppen arról ír, ami leláncolja őt az életében. Valósággal érezte Sztoj, hogy amint leírja, láncai megereszkednek. Ha pontosan leírja, hogy milyen szorosak. Nem vette észre, hogy éppen azzal, hogy leírja, teremti meg és fonja maga köré a béklyót. Hogy addig-meddig írta és írta körül a fogságát, ameddig meg nem teremtette maga körül, meg nem teremtette a fejében. Mert csak azt értette meg, hogy nem lehet szabadulni sehogy sem belőle. A várakozástól és a latolgatástól. Hogy mikor mi lesz. Valamikor kamaszkorában érezte utoljára a gyomrában azt a furcsa feszült sajgást, amit most érzett. Emiatt nem szeretett tizenhat évesnek lenni. Emiatt nem bánta, hogy elmúlt, és nem lesz többet, ha egyszer ilyen feszítő fájdalommal jár. De ez a feszültség most mégis újra itt volt. És még egyszer ezt már nem tudja kibírni.

Egyszer csak arra ocsúdott, hogy oldalak óta arról ír, mi lesz, ha Andrea elárulja. Hogy mindig oda tér vissza. Hogy végre elrugaszkodhassék, megmagyarázta magának, hogy áruláson annyit ért, ha elárulja Andrea a naplói létét. Ha csak annyit mond, mondjuk az anyjának vagy az apjának, hogy most épp a Sztoj naplóit olvassa. Ha nem is mond semmi többet. Csak ennyit. Minden rosszindulat nélkül is akár. Hogy vannak naplói Sztojnak. Akkor mi lesz, írta le újra Sztoj. Aztán letette a tollat, és amikor újra felvette, arról írt, hogy nagyon fáradt, és hogy az Andrea arcát látja

mindenfelé, bárhova néz, de az arc kifejezését nem tudja mire vélni. Talán le sem tudja olvasni rendesen. Csak azon gondolkodik, hogy gúnyos-e vagy szeretetteli az az arc. De nem nézett bele a szemébe még gondolatban sem. Azután azon töprengett, honnan van benne az a szenvedély, ami már majd széttépi. Hogy vajon valódi-e? Hogy mitől lehet, hogy egy tavaly ilyenkor még gyereklány alakját látja maga előtt, mint a sanyarúságban telt élete kiútját, célját, feloldozását? Az vetett véget a kérdéseinek, és talán állta útját a válaszoknak, hogy meghallotta az anyja segélykérő szavát. Elmúlt az ideje a magányos tépelődésnek is. Amikor a legnagyobb szüksége lett volna a rendre a fejében.

Egyre fáradtabban, kialvatlanul, elgyötörten állt ott hajnalonta a sötét, ázott, nyirkos őszben, amikor felvette a munkát. Didergett, és a didergés nem múlt belőle egész nap. Elvadult a többiektől a fejtésen. Nem akarta tudni, hogy min nevetnek. Csak rágta magát rajta. Mert éjszakáról éjszakára újabb meg újabb árulásokat eszelt ki. Hogy a füzetei, amelyek számára mindennél fontosabbak, olvasatlan hevernek egy lányszoba lomjai közt. Vagy éppen hogy rajta szórakozik az egész kollégium. Ettől aztán amint leírta, nagyon-nagyon megrettent azonnal.

Sztoj az igazságtalanság és a hálátlanság új oldalát fedezte fel az őt közvetlen körülvevő világban. Azt már régóta tudta, hogy a fizikai munka az alapja mindennek. A termelőmunka. Abból lesznek a városok, a városokban az épületek, a városokat meg az épületeket összekötő utak. Az teszi lehetővé az orvosi ellátást, a nyugdíjat, s hogy a magukat elszánók tanulmányokat folytathassanak – egyáltalán, a mindenség működését. Épp ezért azok, akik rajta ott a kollégiumban nevetnek, mert azt hiszik, hogy többre tartja magát, mint ami, azon nevetnek, aki megteremti nekik a kényelmet. A meleget. Aki majd azután is eltartja őket, mikor már végeznek és elmennek tanítani. És ők meg kinevetik. A kemény munkájával együtt, amelyet sosem kell végezniük. Mert ő az, aki elvégzi helyettük.

Megértette azt a hálátlanságot is, amellyel ő viseltetett a maga fajtájával, a munkásokkal szemben, ahogyan elfordult tőlük szép lassan, hogy Andreának imponáljon. Egy olyanokhoz törleszkedő valakinek, akiktől ő jó szót nem kaphat. Tudta jól, mit gondolnak azok most órála ott a bányában. Az övéi. És hogy megérdemli. Azt is tudta, hogy van némi fogalmuk arról, közülük valaki miért is irkálhat fel mindenfélét. Nyilván mindenkiről. Hogy mit akarhat azzal, és hogy kinek mutatja azt aztán meg még. És már biztosan tudják.

Ez lett a végkövetkeztetése. Eleinte még, mikor Andreát meglátta, belenézett gyönyörű szemeibe, tudott nevetni magán, mármint azon az önmagán, aki írás közben bezár minden ajtót és ablakot a külső világra. A kismotoron hazafelé tartva ütött szöveget a fejébe a felismerés, amelyet aztán gyorsan le is írt, amint oda jutott, hogy ahogyan régi énjeire lassan másvalakikként gondol, tehát ahogyan belőle egykor több volt, ugyanúgy most a jelen időben is többféle van belőle, az egyetlen Sztojból. És hogy ezt tulajdonképpen már régóta tudta, csak ezek szerint igazán mégsem értette még. Nemcsak a bányabéli és a naplóíró Sztojról van szó. Nem arról, hogy ez

egy személy kétféle oldala. Hanem hogy ez mindjárt két személy, akik között igen keskeny a kapocs. És akkor még ott van a hétvégi és a hétköznapi személy. Az egyik állandóan kész a boldogságra, és titkos örömmel készül arra, hogy odaadja a lánynak egyik füzetet a másik után. A másik az örületbe tart titkos kétségbeesésében, és megbánja ezerszer, hogy egyáltalán ebbe belekezdett. Amikor mindezt leírta, akkor megállt. Azután áthúzta. Kisatírozta vastagon. Átlapozott, ott még ki tudta venni, mit írt, kisatírozta ott is, ne tudja. Mégis a hétvégi énjéről feledkezett el végül. És már eszébe sem jutott nevetni.

Az utolsó előtti vasárnap, mikor Andreát feltette a buszra, hazament, és leírta a tőle telhető legnyersebben, ami felforrt benne. Írt a lány átlátszó képmutatásáról, mert ő addigra már biztosan tudta, hogy egyáltalán nem is érdekli Andreát, és hogy a naplóját nem is olvassa el, de sosem lesz benne annyi gerinc, hogy be merné vallani. Leírta, hogy nem tudja, mit is látott benne, egy felkapaszkodott munkáslányban, akinek az apja a legaljasabb alakok egyike az egész bányában, a lánya meg mégis olyan magasan hordja az orrát, mintha külön lenne bárkitől. Csak mert bejutott valami istentudjamilyen főiskolára. Nem kétséges, hogy lenézi őt is a naplójával együtt. Noha ő maga aligha lenne képes ilyen feszes és tisztességes őszinteségre vele szemben. Vagy akár csak saját magával. Aznap éjjel Sztoj végletesen kikészítette magát. Az asztalra borulva ébredt. A füzetlapon a szövegre keresztben valaki felírta: honnan tudod? Az a valaki ő volt, nem lehetett más. Ha kételkedett volna is, a saját keze írását megismerte. Nem emlékezett rá mégse.

Ezután, mint aki bűnt vétett, szinte vezekelve vetett számot vele, hogy jutott odáig. Felidézte a kisfiút, aki magára maradt a jóval idősebb lánytestvérek között, és ezért senkije sem volt egész gyermekkorában. Az apját, aki három lány után kibőjtölte, hogy nagy sokára végre legyen egy fia is, akiben azonban nem sok öröme telt, mert magára hagyta, mielőtt iskolába került volna, és azalatt semmit nem mondott neki, amire emlékezhetne. A magányt. A szorongást. Azt a két-három beteljesületlen kamaszkori szerelmi vágyódását. A hideglelős éjjeleket a kormos kis szobáikban a klinkertéglával kirakott kicsi házban a munkáskolónia szélső utcáján, mikor az anyja éjszakás volt. A szénnel fűtött régi, lyukas vaskályha dohogó villózását téli éjeken, amikor fulladni kezdett. Azután pedig oldalakon át arról, hogy mi lett abból a kisfiúból. Hogy mi lett belőle. Hogy mik és kik lettek abból az egy kisfiúból. És hogy mikortól is vált többfelé annak az egyszem gyerekek az útja. Vajon valamelyik megaláztatásánál a szegénységnek, vagy szorongással teli első bányabéli műszakjai alkalmával? És hogy vajon most, hogy az anyja, aki még ismerte osztatlan egynek, végképpen megöregedett, most vajon maradt-e még esélye énjét egyetlen személyébe újra visszaterelnie? Ezek az egymást követő éjszakák lehettek a láz kezdetei. De innen még összeszedte magát egyszer.

Ám hiába vetett számot önmagával, nem jött rá ebből sem, mennyire bizarr ötlet Andrea elé odaállni egy egész doboz füzetrel. Immár válogatás és mérlegelés nélkül szedve össze annyit, amennyi a dobozba belefért. Nem feltétlen a lány miatt bizarr,

hanem saját maga miatt. Már az a vergődés is elég lehetett volna pedig, hogy észre vegye, ahogyan a kismotoron egyensúlyozta a dobozt. Mint valami rosszízű, erőltetetten vicceskedő filmben. De nem csak azért izzadt le, és nem is a csikorgó ősz miatt. Egyszerűen túl akart lépni a kételyein, mert egy végső felvillanásban megérezett valamit, valami homályos hibát az összes számításában, és bizonyítani akarta, nem annyira Andreának, mint inkább magának, hogy felül tud emelkedni rajtuk, mert akit a kételyek kétségbeesésbe taszíthatnak, az nem ő. Ez volt az utolsó ilyen pillanat. Jó hosszú pillanat, ami azt illeti. Megkérte Andreát, hogy hadd lehessen négy szemközt vele. És amikor magukra csukták a lányszoba ajtaját, kivett a dobozból egy füzetet, felütötte, és hangosan olvasni kezdte. Fel se mert nézni közben a lányra. Itt-ott megjegyzésekkel kísérté az olvasottakat, a látható bizalmáról, a hűségéről, az állhatatosságáról beszélt és beszélt egyre. És még azután sem hallgatta végig Andreát. Folyton leintette, a szavába vágott, helyette is ő beszélt, hiába akart a másik. Nem is figyelt oda rá. Azután hazament. Akkor már tüzelt a homloka. Estére ágynak esett, és reggelre sem tért magához annyira, hogy fel tudjon kelni belőle.

Napokig vergődött és hánykolódott a dunna alatt verejtékeztve, nem volt magánál, lázalmokat látott, úgy vetődött utánuk, mintha végre meglelte volna, amit egy jó ideje már mindenfelé hajkurászott. Egyik pillanatról a másikra betegebb lett, mint volt valaha is addigi életében. És ezt nem lehetett a kimelegedett motorozásra fogni a nyirkos hidegben. Ez annál több volt. A lélek betegsége. Az idegké. Többször arra ocsúdott, hogy Andrea odaült mellé az ágyra. Tisztán hallotta a hangját, a szavait. Ahogy elismételte, amit a szobájában próbált elmondani az izgatottan felolvasó Sztojnak. Akinek az arca hol az örömtől, hol a láztól vetett lobot. Mert mégiscsak kihallotta a szurkáló, piszkáló, cinikus élt abból a hangból, ugyanazok közül a szavak közül, amelyek a megelőző és majd a rákövetkező pillanatban örömet szereztek neki. Mégis a rosszabbik pillanatok győztek, és álltak össze egyetlen, óriási véglegességgé. És akkor dobálni kezdte magát. Ám ha két lázroham között meg bírta mozdtítani a testét, erejét összeszedve, akkor is csak odaült a füzetéhez írni. És amikor magához tért, már tudta, hogy ez mentette meg. Azt nem, hogy ez is juttatta oda.

Az anyja borogatta ki vizes zsebkendővel végül a lázból. Aki pedig betegebb volt, mint ő. És mégis, kettejük közül ő lett az, aki össze bírta szedni még magát. Kihívta hozzá az orvost is. Sztoj bezzeg azon az őszön fele annyit sem tett meg érte. De az anyák az ilyesmit sosem kérik számon. Sem a nyitott füzetet a beteg ágyában. Azért a segítségüknek persze így is megvan a maga ára. Például, hogy közben beszélnek. És utána is. Hogy mondanak mindenfélét, a sajnálkozásukat, a vigasztaló szavait. Olyasmiket, hogy ennyit már semmi nem ér. Hogy az embernek ennél jobban kell vigyáznia magára. Meg hogy mi lenne ővele, az anyjával, ha Sztojjal törtenne valami.

Amikor fel bírt kelni egészen, mindjárt az asztalához ült, a füzetéhez. Hogy mit írt azalatt, amíg a láz tartott. De semmit nem értett. Akkor jött rá, hogy csak foszlányok maradtak az emlékezetében az ágyba kerülése előtti napokról. És hogy hiába

feszült neki nagy betegen, a szövegben nem látszott összefüggés. A szerelem, a vágyakozás, a csalódás szavai álltak a lapokon, de sehogy sem állt össze, hogy mit ki mondott vagy gondolt vagy álmodott. Sztoj megértette, hogy megoldhatatlan feladattal áll szemben. Aminek persze mégiscsak adódik azonnal a megoldása.

Amint ki bírta menni a házból, már egyből a körzeti orvoshoz tartva táviratozott a postáról a kollégiumba Andreának. Táppénzen maradt továbbra is, abban az évben már másodszor. De amúgy sem számított, mert haladéktalanul kilépett a bányavállalattól. A gyárban kapott új munkát. Más buszokkal járt be azután dolgozni. Soha többet nem érintkezett a Margó családdal és a régi munkatársai közül sem senkivel. Mire a gyárat felszámolták, és ő ott maradt munka nélkül, az anyja már nem élt. Többet nem talált munkahelyet, és így nősülésre soha nem is gondolhatott, még hogy ha akart volna se. Munka nélkül tengett-lengett azután mindenféle segélyeken, meg ami jutott, azon. A naplórítást még akkor sem hagyta abba. De a füzeteket, amelyeket odaadott neki, sohasem kapta vissza Andreától.

